

ΜΙΚΡΕΣ ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ

Κωνσταντίνος Φίλης

ΤΟΥΡΚΙΑ, ΙΣΛΑΜ, ΕΡΝΤΟΓΑΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΦΙΛΗΣ
ΤΟΥΡΚΙΑ, ΙΣΛΑΜ, ΕΡΝΤΟΓΑΝ

ΜΙΚΡΕΣ ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΙΚΡΕΣ ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ Νο 12
Διεύθυνση σειράς: Μπάμπης Παπαδημητρίου

ΤΟΥΡΚΙΑ, ΙΣΛΑΜ, ΕΡΝΤΟΓΑΝ

Επιμέλεια-Διόρθωση: Δημήτρης Κονάχος

© 2017, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., Κωνσταντίνος Φίλης

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Δεκέμβριος 2017

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής
τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-569-781-5

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	4
1. Οι τρεις συγκρούσεις επιβίωσης	6
2. Εκλεπτυσμένο πολιτικό ισλάμ	34
3. Ο δυτικός προσανατολισμός υπό αμφισβήτηση	59
Επίμετρο	91
Σημειώσεις	105

Τα γραφήματα του βιβλίου ΔΕΝ περιλαμβάνονται σε αυτό. Για να τα δείτε, πρέπει να σαρώσετε με κινητό ή τάμπλετ τον διπλανό κωδικό (με εφαρμογή ανάγνωσης κωδικού QR) ή να πληκτρολογήσετε απευθείας σε οποιονδήποτε browser τον σύνδεσμο <http://www.epbooks.gr/datafiles/maps.pdf>

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Τουρκία αποτελεί σταθερά προτεραιότητα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, με αποτέλεσμα το ενδιαφέρον για αυτή να είναι συνεχές. Η υιοθέτηση μιας νέας ταυτότητας, οθωμανικής προέλευσης, με τη θρησκεία στο επίκεντρο (ως νέα εθνική συνείδηση), και η συνακόλουθη αλλαγή υποδείγματος στο εσωτερικό και το εξωτερικό πεδίο διαφοροποιούν τη φυσιογνωμία της Άγκυρας. Η Τουρκία κάνει «γιγαντιαία βήματα μακριά από την ΕΕ», σύμφωνα με τον Γιούνκερ, κάτι που σε συνάρτηση με τη μετατροπή της σχέσης με τις ΗΠΑ σε πιο σύνθετη δημιουργεί ένα διαφορετικό πλαίσιο και momentum στις σχέσεις Αθήνας-Άγκυρας, αυξάνοντας τους κινδύνους, ενώ η στρατηγική ασυμμετρία διευρύνεται.

Στόχος του παρόντος είναι να φωτίσουμε πτυχές της νέας ταυτότητας της ερντογανικής Τουρκίας, εκτιμώντας τις αντοχές της στον χρόνο και τις προεκτάσεις του σταδιακού μετασχηματισμού της χώρας. Συνεπώς, δεν προσεγγίζουμε την Τουρκία από την οπτική των ελληνοτουρκικών σχέσεων, παρά μόνο κατά την αξιολόγηση των περιφερειακών πολιτικών της Άγκυρας, εκεί που διαβάζουμε καλύτερα τις αιτίες της τουρκικής επιθετικότητας.

Το βιβλίο καταπιάνεται με την περίοδο Ερντογάν, με σύντομες παραπομπές στο ιστορικό υπόβαθρο ώστε να γίνει κατανοητό πώς η πλειοψηφία του πληθυσμού βρήκε σταθερή βάση έκφρασης μέσω του ισλαμικού Κόμματος Δικαιοσύνης και

Ανάπτυξης (ΑΚΡ), καθιστώντας το κυρίαρχο των πολιτικών εξελίξεων. Οι διαρκείς αντιπαραθέσεις, προϊόν των εγχώριων αντιθέσεων, η ισχυροποίηση του πολιτικού ισλάμ, η δύσκολη ανάκαμψη και οι διακυμάνσεις της οικονομίας, το νεοοθωμανικό δόγμα στην εξωτερική πολιτική και η απόπειρα σύνθεσης με τον εθνικισμό, ο αντίκτυπος αραβικών εξεγέρσεων και ανακατατάξεων στη Μέση Ανατολή, καθώς και οι σχέσεις με τη Δύση και τον μουσουλμανικό και αραβικό κόσμο, όλα αυτά αναλύονται διεξοδικά. Στο επίμετρο εξετάζονται τα σενάρια της επόμενης μέρας και προσεγγίζεται το Project 2023 (100 χρόνια από την ίδρυση της σύγχρονης Τουρκίας), το μεγάλο προσωπικό στοίχημα του νυν προέδρου.

Ένα εγχειρίδιο που πρέπει να είναι ευθύβολο και εύληπτο για τον μέσο αναγνώστη απαιτεί συμπυκνωμένη γνώση, την οποία ένας επιστήμονας δεν μπορεί να κατέχει. Ιδίως όταν το σημείο αναφοράς είναι ένα κράτος με τις πολυπλοκότητες της Τουρκίας. Έτσι, απευθύνθηκα σε φίλους και συναδέλφους που έχουν εξειδικεύσει την ακαδημαϊκή τους έρευνα ή έχουν τις απαραίτητες παραστάσεις ζώντας επί μακρόν στη γειτονική χώρα. Θέλω, προς τούτο, να ευχαριστήσω για τις διαφωτιστικές συζητήσεις κατά αλφαβητική σειρά τους Γιάννη Γρηγοριάδη, Πωλίνα Λάμψα, Μανώλη Κωστίδη, Άγγελο Συρίγο, αλλά και τον γενικό γραμματέα του υπουργείου Εξωτερικών Δημήτρη Παρασκευόπουλο. Εξίσου συνέδραμαν στο παρόν έργο οι συνεργάτες μου στον Τομέα Ρωσίας-Ευρασίας & ΝΑ Ευρώπης, με κυριότερο τον Δημοσθένη Δημόπουλο. Ο Σωτήρης Σιδέρης συνεισέφερε με τις χρήσιμες παρατηρήσεις του.

Η Ιωάννα, η Ελένα και ο Γεώργιος-Φίλιππος λαμβάνουν και πάλι τα εύσημα, εφόσον ανέχτηκαν αγόγγυστα ένα ακόμη καλοκαίρι την αφοσίωσή μου στην ολοκλήρωση του βιβλίου.

Κεφάλαιο Ι

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ*

Στο κεφάλαιο αναλύεται η τρέχουσα κατάσταση στο εσωτερικό της Τουρκίας εξετάζοντας τρεις καθοριστικές για το μέλλον θεματικές, οι οποίες υπό προϋποθέσεις, πέραν των τριβών, θα μπορούσαν να προκαλέσουν σοβαρές αναταράξεις με άδηλη έκβαση: α) τις τρεις συγκρούσεις επιβίωσης του Ερντογάν (με το κοσμικό κατεστημένο, το τάγμα Γκιουλέν και τους Κούρδους), β) τις κύριες ομαδοποιήσεις του τουρκικού πληθυσμού βάσει των χαρακτηριστικών αυτοπροσδιορισμού, και γ) τον μετασχηματισμό της εθνικής και κοινωνικής ταυτότητας.

Ο Ερντογάν, προκειμένου να επιβιώσει πολιτικά και να καταφέρει να μεταμορφώσει την Τουρκία κοινωνικά, έπρεπε να συγκρουστεί με το κοσμικό κατεστημένο που έλεγχε την Τουρκία επί σχεδόν ογδόντα χρόνια. Στο επίκεντρό του βρισκόταν μία σκληρή στρατογραφειοκρατία που λειτουργούσε ως προστάτης του κοσμικού χαρακτήρα της Τουρκίας και ως σταθεροποιητικός παράγοντας σε περιόδους πολιτικών κρίσεων.**

* Με την άνοδό του στην εξουσία ο Ερντογάν βρίσκεται απέναντι στους κοσμικούς, που τον θεωρούν επικίνδυνο ισλαμιστή, στους ισλαμιστές του Ερμπάκάν, που τον θεωρούν μετριοπαθή, και στους Κούρδους. Συστηματικά και σταδιακά, θα συνάψει συμμαχίες, αλλά και θα συγκρουστεί με όλους τους παραπάνω.

** «Στην Τουρκία έχουμε έναν γάμο μεταξύ Ισλάμ και Δημοκρατίας. Το παιδί τους είναι η Κοσμικότητα. Συχνά το παιδί αυτό αρρωσταίνει. Οι Ένοπλες Δυνάμεις είναι ο γιατρός που σώζει το παιδί». Αυτό δήλωσε ο Çevik Bir, Τούρκος

Αυτό επιβεβαιώνεται από τα τρία πραξικοπήματα (1960, 1971, 1980) που έλαβαν χώρα, αλλά και από την ικανότητά της να επηρεάζει τις πολιτικές εξελίξεις σε διάφορες χρονικές στιγμές. Από την άλλη πλευρά, το δικαστικό σύστημα –κυρίως μέσω του Συνταγματικού Δικαστηρίου, αλλά όχι μόνο– παρείχε κάλυψη στον στρατό και κατέστελλε, όποτε παρίστατο ανάγκη, κάθε πιθανή απειλή κατά του κοσμικού χαρακτήρα της Τουρκίας.*

Το 2007 με τις υποθέσεις Εργκένεκον και Βαριοπούλα,** με τη βοήθεια του ισλαμιστικού κινήματος του ιμάμη Γκιουλέν*** και τις διασυνδέσεις του στον χώρο της δικαιοσύνης και της αστυνομίας, ξεκινά η εντονότερη φάση εξουδετέρωσης του κοσμικού κατεστημένου (και του παρακράτους) και τιθάσευσης του στρατεύματος, με πάνω από πεντακόσιους στρατιωτικούς, δημοσιογράφους και δημόσιους λειτουργούς να καταδικάζονται σε μακροχρόνιες ποινές κάθειρξης ύστερα από πολυάριθμες δίκες και συμπτύξεις υποθέσεων. Αργότερα φαίνεται ότι αρκετά από τα ενοχοποιητικά στοιχεία ήταν χαλκευμένα ή είχαν αποκτηθεί παρανόμως, με αποτέλεσμα οι ποινές των κατηγορουμένων να ανασταλούν την άνοιξη

στρατηγός, ένας εκ των ιθυνόντων του «μεταμοντέρνου» πραξικοπήματος του 1997.

* Φυλακίσεις (ο ίδιος Ερντογάν φυλακίστηκε για την απαγγελία ποιήματος σε δημόσια εκδήλωση), απαγορεύσεις λειτουργίας κομμάτων, ακύρωση εκλογικών αποτελεσμάτων (ακύρωση εκλογής Γκιουλ στο προεδρικό αξίωμα το 2008).

** Η οργάνωση Εργκένεκον, η οποία θεωρούνταν μέρος του αποκαλούμενου βαθέος κράτους, φέρεται να αποτελούνταν από πληθώρα μελών των σωμάτων ασφαλείας (στρατού, αστυνομίας κ.ά.) και είχε ως σκοπό την ανατροπή της ισλαμιστικής κυβέρνησης Ερντογάν. Η επιχείρηση Βαριοπούλα ήταν σχέδιο του 2003 που είχε σκοπό να δημιουργήσει ένταση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, αλλά και εσωτερική αποσταθεροποίηση προκειμένου να επέμβει ο στρατός και να ανατρέψει την κυβέρνηση Ερντογάν.

*** Το κίνημα Γκιουλέν ασκούσε επιρροή στους θεσμούς και στον κρατικό μηχανισμό, αφού έλεγχε σε σημαντικό βαθμό το δημόσιο, την αστυνομία και το δικαστικό σύστημα, καθώς από τις δεκαετίες 1980-1990 είχε ξεκινήσει να διεισδύει στους μηχανισμούς εξουσίας. Ο Ερντογάν, με την άνοδό του στην εξουσία, επιλέγει τη συνεργασία μαζί του για να εκτοπίσει τους κεμαλιστές από την εξουσία.

του 2015 για την επιχείρηση Βαριοπούλα και το 2016 για την υπόθεση Εργκένεκοκ, μέχρι να πραγματοποιηθούν εκ νέου οι δίκες. Κάποιοι εκτιμούν ότι αυτή η εξέλιξη αποτέλεσε προϊόν συναλλαγής του νυν Τούρκου προέδρου με μέρος του κεμαλικού στρατιωτικού κατεστημένου, ώστε κάποια αξιολόγια στελέχη να επιστρέψουν στο στράτευμα («εκλογικευμένα» μετά τη φυλάκισή τους) εξαιτίας των κενών που είχαν δημιουργήσει οι εκκαθαρίσεις. Ο Ερντογάν χτύπησε την κεμαλική καθεστηκία τάξη σε τρία επίπεδα και πολύ μεθοδικά, αφού πρώτα την είχε αποκοιμίσει: στη θεσμική της αποδυνάμωση με τις ευλογίες της ΕΕ, εμφανιζόμενος αρχικά ως μεταρρυθμιστής των διαχρονικών στρεβλώσεων στη λειτουργία του κράτους δικαίου και της ελευθερίας της έκφρασης· στην επιβολή του νέου ισλαμικού μοντέλου στον δημόσιο χώρο και λόγο, χωρίς τους δραστικούς περιορισμούς του κεμαλικού παρελθόντος, με επίκληση της εφαρμογής του δυτικού προτύπου στην προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων· και, τέλος, στην απομάκρυνση στελεχών από θέσεις ευθύνης σε όλη την κρατική μηχανή.

Καθοριστικός αρωγός σε αυτή την προσπάθεια υπήρξε ο Φετουλάχ Γκιουλέν, χωρίς τις προσβάσεις του οποίου στους μηχανισμούς εξουσίας η κόντρα με τους κεμαλιστές ίσως είχε λάβει άλλη τροπή. Η συμμαχία όμως αυτή κλονίζεται από το 2011, όταν ο δεύτερος αρχικά απαιτεί τη συμπερίληψη μεγάλου αριθμού υποστηρικτών του στα ψηφοδέλτια του ΑΚΡ στις εθνικές εκλογές, και αργότερα, όταν αυτοί κατέρχονται στις δημοτικές εκλογές, η μικρή τους απήχηση καθιστά πρόδηλο ότι η επιρροή του κινήματος στην εκλογική βάση είναι δυσανάλογα μικρή σε σχέση με την επιρροή του στα θεσμικά κέντρα εξουσίας. Η αντιπαράθεση εντείνεται με την κλήτευση σε απολογία του διοικητή της Τουρκικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (MIT) τον Φεβρουάριο του 2012, με αφορμή μυστικές συνομιλίες που είχε με το ΡΚΚ και την ολόενα και μεγαλύτερη χρησιμοποίηση του δικαστικού συ-

στήματος αλλά και της αστυνομίας εναντίον των πολιτικών επιλογών του Ερντογάν, καθώς και του στενού του κύκλου. Χαρακτηριστικά, τον Δεκέμβριο του 2013, ενώ ο τελευταίος βρισκόταν σε επίσημη επίσκεψη στο Πακιστάν, οι διωκτικές αρχές προέβησαν σε έκδοση ενταλμάτων, συλλήψεις πολιτικών, επιχειρηματιών και συγγενικών του προσώπων (συμπεριλαμβανομένου του γιού του Μπιλάλ, για τον οποίο όμως δεν εκτελέστηκε το σχετικό ένταλμα) με στενές σχέσεις με το κυβερνών κόμμα, διενεργώντας έρευνες για περιπτώσεις διαφθοράς, απάτης, λαθρεμπορίου και ξεπλύματος μαύρου χρήματος. Αυτή η απόπειρα δικαστικού πραξικοπήματος, όπως τη χαρακτήρισε ο ίδιος ο Ερντογάν, είχε ως αποτέλεσμα να απομακρυνθεί μεγάλος αριθμός αστυνομικών και δικαστικών*.

Εν συνεχεία, τα γεγονότα στο πάρκο Γκεζί στις 28 Μαΐου 2013 και η βίαιη καταστολή της διαμαρτυρίας από την αστυνομία, αλλά και το σκάνδαλο με τα φορτηγά της MIT που μετέφεραν οπλισμό στη Συρία, το οποίο ξέσπασε τον Ιανουάριο του 2014, οδηγούν τον Ερντογάν να χάσει κάθε εμπιστοσύνη στο δικαστικό σύστημα, στην αστυνομία, στα μέσα ενημέρωσης, αλλά και στις διάφορες πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης. Ο Τούρκος ηγέτης συνειδητοποιεί ότι έπειτα από δέκα χρόνια στην εξουσία δεν ελέγχει στον επιθυμητό βαθμό τις δομές της, ούτε καν ορισμένους εκ των στενότερων συνεργατών του (π.χ. τον αντιπρόεδρο Αρίντζ). Τελώντας υπό πίεση και θεωρώντας ότι εκβιαζόταν από τον Φετουλάχ Γκιουλέν, πρόκρινε την εξουδετέρωση κάθε γκιουλενικού στοιχείου (στρεφόμενος κατά δικαίων και αδικών) και κατάφερε να χειραγωγήσει τη λειτουργία μέσω ενημέρωσης, κοινωνικών δικτύων και του διαδικτύου γενικότερα.

* Ο εισαγγελέας της Κωνσταντινούπολης Μουαμάρ Ακά, ο οποίος ερευνούσε την υπόθεση, κατηγορήθηκε ως γκιουλενιστής.

ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΚΑΙ ΝΕΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Το αποκορύφωμα, και ίσως και η τελευταία πράξη του έργου, τουλάχιστον στην εσωτερική σκηνή, στη σύγκρουση Ερντογάν-Γκιουλέν έρχεται με το αποτυχημένο πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου 2016, το οποίο ο Τούρκος πρόεδρος θεωρεί ότι ενορχηστρώθηκε από το κίνημα Γκιουλέν –η Άγκυρα το χαρακτηρίζει τρομοκρατική οργάνωση από τις 11 Δεκεμβρίου 2015– και τους υποστηρικτές του στον στρατό, στην αστυνομία και σε άλλους θεσμούς εξουσίας. Το πραξικόπημα ακολούθησαν περισσότερες από 50.000 συλλήψεις και πάνω από 140.000 διαθεσιμότητες ή απολύσεις στρατιωτικών, αστυνομικών, δικαστικών, εκπαιδευτικών, γιατρών, δημοσιογράφων και δημόσιων υπαλλήλων, με την κατηγορία ότι πρόσκεινται στον Γκιουλέν. Ταυτόχρονα, περίπου 1.000 εταιρείες κατασχέθηκαν και διάφορα μέσα ενημέρωσης, όπως κανάλια και εφημερίδες, που θεωρούνταν φιλικά προς το τάγμα Γκιουλέν ή ανήκαν σε υποστηρικτές του σταμάτησαν να λειτουργούν. Κοντολογίς, το δήθεν πραξικόπημα αποτέλεσε το τέλειο πρόσχημα απογκιουλενοποίησης της δημόσιας διοίκησης, ώστε μετά τους κοσμικούς να αφαιρεθεί ένα ακόμη αγκάθι προκειμένου ο Ερντογάν να κυβερνήσει απρόσκοπτα και με τους δικούς του όρους. Το παζλ συμπληρώθηκε με το νέο σύνταγμα και τη μετατροπή του πολιτεύματος σε προεδρικό.

Οι αλλαγές που εγκρίθηκαν με το δημοψήφισμα της 16^{ης} Απριλίου 2017 αποτελούν μία ευρεία αναθεώρηση του συντάγματος του 1982,¹ το οποίο, πάντως, ενδυνάμωνε τη θέση του Προέδρου έναντι της Εθνοσυνέλευσης. Κατά τις δεκαετίες που ακολούθησαν, αρκετοί, μεταξύ των οποίων και οι Οζάλ-Ντεμιρέλ, είχαν υποστηρίξει την περαιτέρω ενίσχυση των προεδρικών εξουσιών. Μπορεί, μάλιστα, να γίνει λόγος για «προεδρικοποίηση» της τουρκικής πολιτικής, καθώς, παρόλο που *de jure* το σύστημα ήταν κοινοβουλευτικό, *de facto* οι πρόεδροι κατείχαν έντονη πολιτική παρουσία. Αναλυτές παρατηρούν μία διπλή διαδικασία «προεδρικοποίησης»: αφε-

νός μέσω των συστημικών προβλέψεων του συντάγματος του 1982 και των μετέπειτα αναθεωρήσεών του, και αφετέρου μέσω της προσωπικής άσκησης πολιτικής των προέδρων, με αποκορύφωμα τη μακρόχρονη ηγεσία Ερντογάν.

Με τις πιο πρόσφατες αλλαγές του δημοψηφίσματος, η θέση του Προέδρου ως κεντρικού παράγοντα της πολιτικής σκηνής εδραιώνεται ουσιαστικά. Πράγματι, οι υπερβολικές εξουσίες του στερούνται τις αναγκαίες δικλίδες ασφαλείας που υπάρχουν σε άλλες χώρες με αντίστοιχες –πιο ήπιες– μορφές εξουσίας. Η διαδικασία της «προεδρικοποίησης», ξεκίνησε από την άμεση εκλογή Προέδρου από τον λαό, προσφέροντάς του πολύ μεγαλύτερη νομιμοποίηση, και κορυφώθηκε με τη συνταγματική αναθεώρηση. Είναι χαρακτηριστικό ότι καταργείται η θέση του Πρωθυπουργού, με την Κυβέρνηση (που διορίζεται από τον Πρόεδρο) να μη χρειάζεται πλέον την ψήφο εμπιστοσύνης της Εθνοσυνέλευσης. Ομοίως και ο ορισμός ανώτατων δικαστών. Επίσης, δεν υπάρχει η δυνατότητα για πρόταση μομφής κατά της κυβέρνησης ή μεμονωμένων υπουργών. Ο Πρόεδρος της χώρας, μετά το 2019, θα είναι ο μοναδικός φορέας της εκτελεστικής εξουσίας, χωρίς η αντίστοιχη νομοθετική να μπορεί να τον ελέγξει. Θα είναι σε θέση να εκδίδει διατάγματα, ασκώντας ουσιαστικά νομοθετικό έργο, και να προσφεύγει στο ελεγχόμενο από αυτόν Συνταγματικό Δικαστήριο για ακυρώσεις διατάξεων και νόμων.

Όμως, πέραν των συνταγματικών αλλαγών, είναι διαπιστωμένο ότι ο Ερντογάν δεν μπαίνει στα καλούπια των νόμων και μπορεί με διάφορους τρόπους να τους παρακάμπτει ή και να τους περιφρονεί, εξασφαλίζοντας μάλιστα την υποστήριξη σημαντικής μερίδας της κοινωνίας. Όταν, επί παραδείγματι, ασκούσε ως πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας *de facto* τις αρμοδιότητες που εγκρίθηκαν εν συνεχεία μέσω του δημοψηφίσματος του 2017, παρατηρήσαμε κοινωνικές αντιδράσεις ή αντιστάσεις; Όταν καλλιεργεί συστηματικά το αφήγημα περί

εσωτερικών και εξωτερικών εχθρών που επιβουλεύονται την κυριαρχία (ακόμη και την εδαφική ακεραιότητα) της Τουρκίας, χαρακτηρίζοντας ως τρομοκράτη ή συνεργάτη τρομοκρατών σχεδόν κάθε αντίθετη φωνή, δεν καθίσταται ο ίδιος αποκλειστικός εγγυητής της ενότητας; Άρα, όποιος χτυπάει τον Ερντογάν χτυπάει την Τουρκία. Όταν καταφέρεται δημόσια κατά δικαστών και αποφάσεων (χρεώνοντάς τους στο δίκτυο Γκιουλέν ή σε άλλες δυνάμεις με αλλότρια συμφέροντα) δεν δείχνει να βρίσκεται υπεράνω των νόμων; Με τα κατασταλτικά μέτρα, την αποδυνάμωση της ελευθερίας του λόγου, την περιθωριοποίηση ή ακόμα και τη σίγαση διαφορετικών και ανεξάρτητων φωνών, τις φυλακίσεις δημοσιογράφων και πολιτικών αντιπάλων και δυνητικών εχθρών, ο Ερντογάν αποτελεί τον θεσμικό και εξωθεσμικό κυρίαρχο του παιχνιδιού, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι έτσι σταθεροποιείται η Τουρκία ή πως στο μέλλον δεν θα αμφισβητηθεί. Η κατάσταση διευκολύνεται περαιτέρω από την κήρυξη της χώρας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (από τις 21 Ιουλίου 2016), η οποία ανανεώνεται ανά τρίμηνο.*

Η ΕΙΔΙΚΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΚΟΥΡΔΩΝ

Χάρη σε αυτήν ο Ερντογάν στράφηκε εναντίον του άλλου μεγάλου εσωτερικού εχθρού, των Κούρδων, με παύσεις περίπου 11.000 δασκάλων, συλλήψεις δημάρχων και άλλων πολιτικών, κατασχέσεις εταιρειών και περιουσιακών στοιχείων. Το Κουρδικό ταλανίζει την τουρκική εσωτερική και εξωτερική πολιτική επί αρκετές δεκαετίες.** Ο ίδιος ο Ερντογάν, στην αρχή της

* Η κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης επιτρέπει στον Τούρκο Πρόεδρο να παρακάμπτει την Εθνοσυνέλευση κατά τη δημιουργία νέων νόμων, αναστέλλοντας εν τοις πράγμασι τη λειτουργία του κράτους δικαίου.

** Το ΡΚΚ ιδρύεται το 1973. Από το 1984 μέχρι το 1999 έχουμε την πρώτη εξέγερση. Το 1999 το ΡΚΚ ανακοινώνει μονομερή κατάπαυση των εχθροπραξιών, η οποία θα διακοπεί το 2004. Από το 2004 ως το 2011 έχουμε τη δεύτερη κουρδική εξέγερση. Το 2012 ανακοινώνεται μια διαδικασία επίλυσης της σχεδόν τριακονταετούς διαμάχης, η οποία θα καταρρεύσει το καλοκαίρι του 2015.

διακυβέρνησής του δημιούργησε προσδοκίες για ομαλότερες σχέσεις με το κουρδικό στοιχείο μέσω των συνταγματικών μεταρρυθμίσεων και της μετριοπαθούς ρητορικής του, αν και η στάση του με αφετηρία τη δεκαετία του 1990 κρίνεται αμφίσημη. Μεταξύ 2012 και 2015 χάνεται ίσως η μεγαλύτερη ευκαιρία διευθέτησης του ζητήματος, με την εκκίνηση των διαπραγματευτικών συνομιλιών, με τη συνδρομή του ηγέτη των Κούρδων Αμπντουλάχ Οτσαλάν, και με τους κεμαλικούς και γκιουλενικούς να σαμποτάρουν ποικιλοτρόπως τη διαδικασία. Η φιλόδοξη αυτή προσπάθεια τελματώνει στις αρχές του 2015.

Έχει προηγηθεί η κατάληψη της συριακής πόλης Κομπάνι από τους τζιχαντιστές, με τους Κούρδους να κατηγορούν την τουρκική κυβέρνηση ότι επέτρεψε και διευκόλυνε τους μαχητές του αυτοαποκαλούμενου Ισλαμικού Κράτους (ΙΚ) να επιχειρήσουν σε βάρος του κουρδικού πληθυσμού της περιοχής.^{*} Εν συνεχεία, μαχητές του ΡΚΚ επιστρέφουν στην Τουρκία για να βοηθήσουν τους ομοεθνείς τους στη Συρία συγκρουόμενοι σφοδρά με το ΙΚ, ενώ τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις αναπτύσσονται στη μεθόριο με τη Συρία για να τους κρατήσουν μακριά (παρέχοντας επί της ουσίας υπηρεσίες στο Ισλαμικό Κράτος). Στα τέλη του 2014 ο Οτσαλάν προειδοποιεί πως η πτώση του Κομπάνι θα σήμαινε το τέλος των ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων μεταξύ ΡΚΚ και Άγκυρας. Ο Γκίντερ Ζόιφερτ, εμπειρογνώμονας σε θέματα Τουρκίας, επισήμαινε τον Οκτώβριο του 2014, λίγο αφότου οι τζιχαντιστές είχαν ξεκινήσει την πολιορκία του Κομπάνι, πως ενδεχόμενη πτώση της πόλης αυτής θα ισοδυναμούσε με εχθρική πράξη και διακοπή της ειρηνευτικής διαδικασίας για τον κουρδικό πληθυσμό της Τουρκίας, πολύ απλά γιατί οι Κούρδοι της χώρας δεν κάνουν καμιά διάκριση με τους

^{*} Παρότι μικρό πληθυσμιακά, το Κομπάνι απέκοπτε την επικοινωνία της Ράκκας με το Χαλέπι, τη μεγαλύτερη πόλη της Συρίας. Μετά την επαναφορά του στους Κούρδους, γύρω από αυτό σχηματίστηκε ένα από τα τρία καντόνια του de facto αυτονομημένου συριακού Κουρδιστάν.

ομοεθνείς τους στη Συρία.² Σε μεγάλο ποσοστό είναι συγγενείς τους, καθώς στη δεκαετία του 1930 πολλοί Κούρδοι της Τουρκίας μετανάστευσαν στη Συρία, ενώ μιλούν και την ίδια γλώσσα.³ Εκείνη την περίοδο ξεσπούν μαζικές διαδηλώσεις στη νοτιοανατολική Τουρκία για την παθητική στάση που τηρεί η Άγκυρα, της οποίας στρατηγική προτεραιότητα τουλάχιστον μέχρι το καλοκαίρι του 2016 αποτελούσε η ανάσχεση του κουρδικού κινδύνου εντός της Συρίας⁴ και η πτώση του μπααθικού καθεστώτος, και όχι η εξουδετέρωση του ΙΚ.

Έτσι ξεσπάει εκ νέου «αστικός πόλεμος» στη νοτιοανατολική Τουρκία μεταξύ των τουρκικών αρχών ασφαλείας και δυνάμεων του YDG-H (Πατριωτικό Επαναστατικό Κίνημα Νεολαίας), προσκείμενων στο ΡΚΚ, ο οποίος αργότερα γενικεύεται τερματίζοντας την εκεχειρία. Από εκείνο το χρονικό σημείο και έπειτα, εφόσον η Τουρκία έχει αποκαλύψει τις προθέσεις της στη Συρία, οδηγώντας στη διάρρηξη των σχέσεών της με σημαντικό μέρος των Κούρδων της χώρας, και ενώ λίγο αργότερα η Ρωσία παρουσιάζει αδιάσειστα στοιχεία των υπόγειων διαδρομών μεταξύ τουρκικού καθεστώτος και τζιχαντιστών, η αναβίωση της ειρηνευτικής διαδικασίας καθίσταται εξαιρετικά δύσκολη – αδύνατη για ορισμένους. Με τη σημαντική επιτυχία του φιλοκουρδικού κόμματος στις εκλογές του Ιουνίου του 2015, το οποίο έλαβε 13% της λαϊκής ψήφου –με αποτέλεσμα το ΑΚΡ να μη συγκεντρώσει την απαραίτητη για τη συνταγματική μεταρρύθμιση κοινοβουλευτική πλειοψηφία–, θα ξεκινήσει μια νέα περίοδος στοχοποίησης.* Πέρα από τις φυλακίσεις Κούρδων πολιτικών** και τις συγκρούσεις με τους αντάρτες του ΡΚΚ, έχει λάβει χώρα μια συστημα-

* Η δαίμονοποίηση των Κούρδων της Τουρκίας και οι βίαιες συγκρούσεις με το ΡΚΚ σχετίζονται άμεσα και με το κουρδικό στοιχείο στη Συρία, αλλά και την πορεία της εκεί σύρραξης.

** Έχουν μέχρι στιγμής φυλακιστεί οι δύο συμπρόεδροι του ΗΔΡ και μία ντουζίνα βουλευτές.

τική αναίρεση όλων των μεταρρυθμίσεων της πρώτης περιόδου του ΑΚΡ, με αφαίρεση πινακίδων στην κουρδική γλώσσα, κλείσιμο τηλεοπτικών σταθμών και εφημερίδων που λειτουργούσαν μερικώς ή και εξολοκλήρου στην κουρδική γλώσσα.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΦΙΛΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑ, ΙΣΛΑΜ, ΕΡΝΤΟΓΑΝ

Στην Τουρκία εξελίσσεται ένας ουσιαστικός μετασχηματισμός υπό τον Ερντογάν: Η φυσιογνωμία της χώρας αλλάζει σε ισχυρή θρησκευτική και συντηρητική κατεύθυνση και επηρεάζεται ανάλογα και η συμπεριφορά της στο περιφερειακό και διεθνές γίγνεσθαι.

- Στο εσωτερικό δημιουργείται ένα μονοπρόσωπο σύστημα χωρίς θεσμικά αντίβαρα, με τον Τούρκο πρόεδρο να επιχειρεί να συγκορμώσει το θρησκευτικό στοιχείο με το εθνικιστικό.
- Στην οικονομία, η 17η μεγαλύτερη οικονομία παγκοσμίως εμφανίζει αρρυθμίες.
- Οι σχέσεις με τη Δύση δοκιμάζονται σοβαρά αλλά και τα δύο μέρη θέλουν να τις διατηρήσουν λειτουργικές.

Είναι άραγε ικανή η Άγκυρα να αναθεωρήσει τον στρατηγικό της προσανατολισμό; Πώς θα ανταπεξέλθει των πολλαπλών μετώπων στο εσωτερικό και το εξωτερικό; Ποιοι είναι οι κίνδυνοι για την Ελλάδα από τον μετασχηματισμό της Τουρκίας;

Εντέλει, πώς θα είναι η Τουρκία σε πέντε χρόνια απο τώρα;

■ Η σειρά ΜΙΚΡΕΣ ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ περιλαμβάνει βιβλία αναφοράς, γραμμένα από ειδικούς, τα οποία δίνουν έγκυρη και σε βάθος πληροφόρηση για θέματα άμεσου ενδιαφέροντος. Απλή αλλά όχι απλουστευτική, επιστημονική αλλά όχι απροσέλαστη, σύντομη αλλά και πλήρης, η σειρά προσφέρει στον σύγχρονο αναγνώστη τα κλειδιά ώστε να κατανοήσει σε βάθος τον πολύπλοκο και μεταβαλλόμενο κόσμο μας.

ISBN 978-960-569-781-5

9 789605 469781 5

Κωδ. μηχ/σης 25.312

www.epbooks.gr